

Ingrijpen bij ouderenmishandeling

Huisverbod en crisisopvang

Het huisverbod wordt nog nauwelijks ingezet in de strijd tegen ouderenmishandeling. Dat geldt ook voor de crisisopvang. Beide instrumenten bieden echter een belangrijke meerwaarde in de aanpak van deze vorm van mishandeling. Dit artikel beschrijft de kansen en problemen rondom de inzet van deze instrumenten.

door Katrien de Vaan, Margaux Vanoni en Anet van Schijndel *fotografie ANP*

Ouderenmishandeling

Ouderenmishandeling is het handelen of het nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (65+) staan, waardoor de oudere lijdt en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een zekere mate van afhankelijkheid. Dit lijden is vaak lichamelijk of psychisch, maar kan ook materieel zijn.

De afgelopen jaren is het taboe om te spreken over ouderenmishandeling enigszins doorbroken. Daardoor is meer zicht ontstaan op de aard, ernst en omvang van de problematiek. Naar schatting heeft één op de twintig ouderen te maken met een vorm van mishandeling, variërend van financiële uitbuiting tot fysieke mishandeling. Het vorige kabinet heeft ingezet op de aanpak van deze problematiek met het Actieplan 'Ouderen in veilige handen'. Nader onderzoek naar de inzet van het huisverbod en het gebruikmaken van crisisopvang maakt hier onderdeel van uit. Dit onderzoek, uitgevoerd door Regioplan in opdracht van het ministerie van VWS, heeft geleid tot een handreiking voor de toepassing van deze instrumenten. Deze handreiking beschrijft wat beide instrumenten inhouden en gaat in op de afwegingen die gemaakt moeten en kunnen worden bij de inzet ervan. De handreiking is te vinden op www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/huisverbod.

Onzichtbaar

In de praktijk is ouderenmishandeling vaak nog onzichtbaar. Zowel tact als stelligheid zijn nodig bij het bespreekbaar maken en bestrijden van ouderenmishandeling, zo schrijft de staatssecretaris van VWS aan de Kamer op 16

december 2011 Tact, omdat het niet altijd gaat om moedwillige mishandeling, maar ook omdat de oudere in kwestie het probleem niet altijd erkent of bespreekbaar wil maken. 'Bij ons gebeurt dat niet', of 'Het is nu eenmaal mijn zoon, hij zorgt verder goed voor me' zijn vaak gehoorde opmerkingen. Anderzijds is stelligheid van belang. Onmiddellijke actie is vaak nodig om het geweld, dat bij ouderenmishandeling soms al jaren voortduurt, te doen stoppen. Het huisverbod is voor bepaalde situaties van ouderenmishandeling een geschikt instrument om onmiddellijk in actie te komen.

De Wet tijdelijk huisverbod maakt het mogelijk om (potentiële) plegers van huiselijk geweld tien tot 28 dagen de toegang te ontzeggen tot hun woning, of tot een woning waarin zij regelmatig verblijven. Het doel van het huisverbod is om huiselijk geweld en verdere escalatie ervan te voorkomen en veiligheid aan (potentiële) slachtoffers te bieden. Dat gebeurt met name door een rustperiode in te lassen, waarin hulp voor alle betrokken partijen kan starten. Het huisverbod is dus geen straf, maar een middel om een situatie die dreigt uit te monden in geweld, of die reeds gewelddadig is, open te breken en betrokkenen de hulp te bieden die zij nodig hebben om toekomstig geweld te voorkomen.

Onmiddellijk gevaar

Of het mogelijk is om een huisverbod op te leggen bij ouderenmishandeling is afhankelijk van een aantal wettelijke criteria: de situatie moet leiden tot 'ernstig en onmiddellijk gevaar' voor het slachtoffer en de pleger woont of verblijft meer dan incidenteel in dezelfde

Verwaarlozing

Een drugsverslaafde kleinzoon heeft geen vaste baan of eigen woning en woont in bij zijn oma. Wanneer oma begint te dementeren is ze in haar dagelijks leven genoodzaakt steeds vaker een beroep te doen op haar kleinzoon. Die heeft hier duidelijk geen zin in: hij laat huishoudelijke taken verslonzen en doet geen boodschappen. Vaak verblijft de kleinzoon elders, en blijft oma alleen achter, hongerig en vervuild. Wanneer de burens hier lucht van krijgen en de kleinzoon er op aanspreken, worden ze weggehoond. Alle hulpaanbod wordt op afstand gehouden en er dreigt ernstig en onmiddellijk gevaar.

Bij financiële uitbuiting dient het opheffen van de zeggenschap van de pleger over de financiën van het slachtoffer inzet van de interventie te zijn.

woning als het slachtoffer. Daarnaast geldt vanuit de definitie van ouderenmishandeling dat er sprake moet zijn van een afhankelijkheidsrelatie tussen slachtoffer en pleger. Tot slot vereist een huisverbod dat het slachtoffer (eventueel met extra zorg van buitenaf) alleen in de woning kan achterblijven. Daarnaast zijn ook de aard van de relatie tussen slachtoffer en pleger en de aard van het geweld van doorslaggevend belang voor de mogelijkheid en wenselijkheid van een huisverbod. (Potentiële) plegers van ouderenmishandeling die voor een huisverbod in aanmerking kunnen komen, zijn

Wanneer sprake is van financiële uitbuiting is een huisverbod niet het geëigende middel, maar dient het opheffen van de zeggenschap van de pleger over de financiën van het slachtoffer inzet van de interventie te zijn. Bij verwaarlozing is uithuisplaatsing niet aan de orde maar is de inzet van (extra) hulp en zorg nodig, tenzij een medebewoner de hulpverlening belemmert.

Crisisopvang

Haalt de politie bij een huisverbod de pleger uit huis, dan is crisisopvang erop gericht het slachtoffer tijdelijk elders onder te brengen. Het gaat om situaties waarin de oudere niet alleen in de woning kan achterblijven (waar een huisverbod toe zou leiden) omdat sprake is van een acute (dreiging van) onveiligheid, of omdat een ambulante vorm van hulpverlening onvoldoende is. Het kan gaan om lichamelijk of psychisch geweld, seksueel misbruik of verwaarlozing. De crisisopvang biedt de mogelijkheid om op een veilige plek de juiste zorg te verlenen en de tijd te nemen om een oplossing te zoeken voor de problemen en spanningen thuis. Net als het huisverbod is crisisopvang tijdelijk. Het kan zijn dat de oudere later weer teruggaat naar huis, of doorstroomt naar een zelfstandige woning of naar een vorm van begeleid wonen.

Het uit huis plaatsen van een mishandelde oudere is een goede stap wanneer het eigen netwerk rond de oudere klein is en onvoldoende hulp en ondersteuning biedt voor de oudere om thuis te kunnen blijven wonen of tijdelijk bij familie of vrienden te verblijven. Ook wanneer een situatie onveilig lijkt, maar nog niet duidelijk is wat er precies aan de hand is, is crisisopvang een goed

De crisisopvang biedt de mogelijkheid om op een veilige plek de juiste zorg te verlenen

mantelzorgers (de partner, (klein)kind, ander familielid, buur of anderszins), of inwonende partners of (klein-)kinderen, die niet voor de oudere zorgen, maar van wie de oudere wel in psychische zin afhankelijk is. Het huisverbod is met name een geschikt instrument bij lichamelijk en psychisch geweld en bij seksueel misbruik (of bij een reële dreiging daarvan). Bij andere vormen van ouderenmishandeling zal minder snel sprake zijn van 'ernstig en onmiddellijk gevaar'.

Het vorig kabinet heeft ingezet op de aanpak van deze problematiek met het Actieplan 'Ouderen in veilige handen'. Ton Elias, van de Vaste commissie VWS ontvangt hier van Nel Barendsen (ANBO) het eindrapport van het Europese project over preventie ouderenmishandeling.

Fysiek geweld

Een volwassen dochter heeft de zorg voor haar dementerende moeder op zich moeten nemen. Voor de bejaarde moeder is een CIZ-zorgindicatie aangevraagd – nodig voor een opname in een verzorgingstehuis – maar het duurt een tijd voor dit rond is. De dochter trekt daarop bij haar moeder in. De zorgtaak is weliswaar tijdelijk maar zwaar, zeker omdat de dochter dit combineert met een fulltime baan en een eigen gezinsleven. Wanneer de volwassen dochter het na een paar weken niet meer trekt, geeft ze haar moeder een lichte tik. Hierop begint deze te gillen en de dochter besluit haar moeder aan bed vast te binden en extra medicatie toe te dienen, zodat ze rustiger wordt. Dit blijft zo nog een tijd doorgaan, tot andere familieleden er lucht van krijgen. Hier is sprake van ontspoorde mantelzorg. Omdat ernstig en onmiddellijk gevaar dreigt, is ingrijpen noodzakelijk.

middel. Tot slot kan crisisopvang het geëigende middel zijn wanneer het niet mogelijk is de pleger de toegang tot het huis te ontzeggen.

Inzet huisverbod

Bij ouderenmishandeling is vaak sprake van een situatie waarin het geweld al jaren voortduurt en geleidelijk aan steeds erger wordt. De band tussen het slachtoffer en de pleger is nauw: vaak zijn het de levenspartner of (klein-) kinderen die het geweld plegen. Het radicaal doorbreken van deze relatie door het opleggen van een huisverbod, zonder dat hier gesprekken aan voorafgaan, kan er voor zorgen dat de oudere in paniek raakt. Dit kan in die gevallen meerschade berokkenen dan goed doen. Een huisverbod is dan mogelijk niet wenselijk. Ook het weghalen van de oudere uit diens vertrouwde omgeving (crisisopvang) kan onwenselijk

zijn. Het bieden van onderdak elders leidt niet altijd tot een verbetering van de situatie omdat ouderen zich minder makkelijk aanpassen aan zo'n verandering. Ook kan de mishandelde zich zelf tegen ingrijpen met deze instrumenten verzetten omdat hij/zij het probleem niet wil erkennen of bang is dat ingrijpen ertoe leidt dat hij/zij niet meer zelfstandig kan blijven wonen. In dit soort gevallen kan een intensieve vorm van ambulante hulp meer geëigend zijn.

De resultaten van het onderzoek naar de inzet van het huisverbod en crisisopvang bij ouderenmishandeling zijn gepresenteerd op een landelijke bijeenkomst over het huisverbod waar gemeenten, steunpunten huiselijk geweld, hulpverleners en politievertegenwoordigers waren. De handreiking, die het product is van het onderzoek, is gepubliceerd op internet en door het ministerie van VWS verspreid onder alle centrumgemeenten vrouwenopvang. In 2013 zal het onderzoek worden herhaald, om na te gaan of de handreiking heeft geleid tot een meer en beter inzetten van huisverbod en crisisopvang bij ouderenmishandeling. ■

Katrien de Vaan en Margaux Vanoni zijn werkzaam bij Regioptan; Anet van Schijndel was betrokken bij de quickscan naar crisisopvang en het huisverbod bij ouderenmishandeling.